

SIS- JA NUORTA-FINNMÁRKKU DIGGEGODDI - INDRE OG ØSTRE FINNMARK TINGRETT

DOM

Avsagt: 13.05.2024 i Sis- ja Nuorta-Finnmárkku diggegoddi - Indre og Østre Finnmark tingrett, Vadsø

Saksnr.: 23-181210TVI-TIOF/TVAD

Dommer: Tingrettsdommer Cecilie Lysjø Jacobsen

Saken gjelder: Krav om erstatning i forbindelse med pålagte tiltak knyttet til drikkevann

Båtsfjord kommune

Advokat Vilde Antonsen

mot

Helse og Omsorgsdepartementet

Advokat Ida Hjort Kraby

DOM

Saken gjelder krav om erstatning.

Framstilling av saken

Båtsfjord kommune har om lag 2 200 innbyggere, og eier og drifter Båtsfjord vannverk.

Mattilsynet er et statlig, landsdekkende forvaltingsorgan som jobber for å sikre forbrukere trygg mat og trygt drikkevann. Mattilsynet er underlagt Helse- og omsorgsdepartementet, og er oppdelt i ett hovedkontor og fem regionkontor. Regionkontorene fører tilsyn, bistår med informasjon og veiledning, og fatter vedtak i første instans, mens klagesaker behandles av hovedkontoret. Hovedkontoret fastsetter også føringer for utøvelse av offentlig kontroll og annen offentlig aktivitet.

Perfluorerte stoffer (PFAS-er) er en miljøgift som ikke brytes ned og som hoper seg opp i levende organismer. Den utbredte bruken av PFOS og andre PFAS til brannøving har ført til forurensning av PFOS og til dels andre PFAS på flyplasser i Norge. Bruken av PFOS ble forbudt i 2007, men Avinor sluttet å bruke PFOS allerede i 2001, og faset på eget initiativ ut andre PFASer i 2012. For å få en samlet oversikt over forurensningen av PFAS og miljørisikoen ved Avinors flyplasser, påla Miljødirektoratet i 2018 Avinor å lage en samlet tiltaksvurdering. På bakgrunn av Avinors rapport, påla Miljødirektoratet den 26.02.2020 Avinor å gjøre ytterligere undersøkelser, utarbeidelse av tiltaksplaner og oppryddingstiltak ved et stort antall flyplasser. Avinor engasjerte konsulentselskapet Cowi til dette. Den 19.06.2020 sendte Avinor e-post til Mattilsynet og orienterte om funn av lave konsentrasjoner av PFOS/Sum PFAS i drikkevannet nær Båtsfjord lufthavn som går fra vannverket og ut på nettet, og Avinor ba om Mattilsynets vurdering av disse resultatene.

Den 31.08.2020 avla Cowi sin rapport til Avinor. Fra sammendraget hitsettes:

Ved det gamle brannøvingsfeltet (BØF1) i Båtsfjord er høyest påviste konsentrasjon av PFOS i overflatejord 115 µg/kg. Brannøvingsfeltet ligger på kommunal grunn på en elveterrasse og Storelva renner rett øst for terrassen. I Storelva er det i en prøve fra 2012 påvist 0,123 µg/l med PFOS. Det ble ikke påvist PFOS i ellevannet oppstrøms brannøvingsfeltet.

Basert på dette mener vi det bør utarbeides et prøvetakingsprogram for vannkvaliteten i Storelva, grunnvannet ved BØF 1 og ved vannverket og ute hos et utvalg abonnenter.

Den 25.09.2020 sendte Folkehelseinstituttet (FHI) - på bestilling fra Mattilsynet og Miljødirektoratet – sin vurdering av hvilke nivåer av PFAS i fisk og drikkevann som kunne gi økt helserisiko.

Oppsummering av hovedpunktene i vurderingen

Forutsetninger:

- Vi har lagt EFSA sin nye TWI på 4.4 ng/kg kroppsvekt per uke for summen av PFOA, PFNA, PFHxS og PFOS til grunn i vurderingen.
- Vi har gjort vurderinger for voksne og toåringer.
- Vi har antatt at kostholdet utgjør 75% av totalinntaket for alle de fire PFASene.
- Vi har benyttet både norske og europeiske data (i vedlegg) for inntak fra generell kost.
- Vi har beregnet makskonsentrasjonen av summen av PFOA, PFNA, PFHxS og PFOS i fisk eller drikkevann uten at TWI overskrides når øvrig kosthold og andre eksponeringskilder er tatt med i vurderingen.

Resultater

Sammenligning med TWI

- Både medianinntakene og maksinntakene av summen av PFOA, PFNA, PFHxS og PFOS for barn overskrider TWI når 1) hele kostholdet er tatt med og 2) når konsum av fisk eller drikkevann er utelatt fra kostholdet.
- I og med at TWI overskrides allerede når konsum av fisk eller drikkevann er utelatt fra kostholdet er det ikke aktuelt å beregne makskonsentrasjonene i fisk og drikkevann for barn.
- For voksne kvinner overskrider både median og maksinntakene TWI når 1) hele kostholdet er tatt med og 2) når konsum av drikkevann er utelatt fra kostholdet. Når konsum av fisk er utelatt fra kostholdet overskrides ikke TWI for kvinner basert på medianinntak.
- For voksne menn overskrider ikke medianverdiene TWI når 1) hele kostholdet er tatt med og 2) når konsum av fisk eller drikkevann er utelatt fra kostholdet. Maksinntak overskrider TWI.

Makskonsentrasjon i drikkevann

- Det var ikke mulig å beregne noen makskonsentrasjon i drikkevann for voksne kvinner når øvrig kosthold og andre eksponeringskilder er tatt med i beregningene. Dette er fordi TWI overskrides allerede av det øvrige kostholdet (når inntak fra konsum av drikkevann er trukket fra).
- Makskonsentrasjon for drikkevann for voksne menn er 2,6 ng/L vann dersom personen drikker en gjennomsnittsmengde vann per uke basert på data fra de norske kostholdsundersøkelsene.

Den 03.11.2020 sendte Avinor brev til Miljødirektoratet med kopi til Båtsfjord kommune og opplyste om at det er kommunen som eier det tidligere brannøvingsfeltet, og at det er Båtsfjord kommune som må håndtere den videre oppfølgingen av saken.

Den 14.12.2020 sendte Avinor ny e-post til Mattilsynet:

Som sagt sendte vi dere informasjon om at det var funnet PFOS/PFAS i vann fra vannverket i Båtsfjord kommune allerede i juni (purring i august). Se epost under.
Etter dette har vi prøvetatt vann fra springen på lufthavnen (som har kommunalt vann) og finner her Sum PFAS på 7 ng/l (4,9 ng/l PFOS og 1,7 ng/l PFHxS). Vi advarer nå våre ansatte mot å drikke vannet på LH og setter opp skilt i publikumsarealene slik at de reisende ikke drikke vannet heller. Denne skiltingen kan potensielt føre til at det spres informasjon om at vann i kommunen ikke kan/skal drikkes.

Håper dere nå kan ta tak i denne saken og sende den til rett person hos dere slik at evt. lokalt mattilsyn og kommunen tar tak i dette.

Den 15.12.2020 sendte Mattilsynets hovedkontor henvendelsen til regionkontoret, avdeling Finnmark.

Samme dag mottok Båtsfjord kommune et fagnotat «Vurdering av grunnforurensing med PFAS fra brannøvingsfelt» fra Cowi, som var de som hadde utført vurderingen av drikkevannskilden på oppdrag fra Avinor. Notatet ga en oppsummering av deres rapport, og en vurdering av senere analyser av grunnvannet og veien videre. Av dette fremkom at «PFAS er ikke akutt helsefarlig, men kan over tid øke risikoen for skadelige effekter på immunsystemet (Matportalen, 2020)» Cowi viste til sine prøver tatt i juni og juli 2020, og skrev: «I nettvannet er det funnet ~10 ng/l PFAS. Inntak på 14 l/uke * 10 ng/l gir en ukers-

dose på 140 ng. For personer over 32 kg så er dette et tolerabelt inntak. For personer lettere enn 32 kg vil innholdet av PFAS i drikkevannet overstige anbefalt inntak.» Av kapittel 8 «Anbefalinger» fremkom blant annet:

«Det anbefales derfor å ta nye vannprøver oppstrøms og nedstrøms BØF 1 i Storelva...

Det store uttaket av grunnvann ved det kommunale vannverket er basert på at elvevann fra Storelva infiltrerer i elvekanten og mater grunnvannsmagasinet som brønnene er etablert i. På grunn av den korte oppholdstiden vannet bruker fra elv og brønn er det fare for at grunnvannet kan bli forurenset dersom elvevannet er det. Det anbefales derfor å ta prøver av vannet i Storelva ved brønnområdet, i hver individuell brønn, samt prøve av vannet som går ut på nettet....

Basert på dette anbefales det at det utarbeides et detaljert prøvetakingsprogram med fokus på de forholdene som er beskrevet ovenfor. Etter gjennomførte undersøkelser anbefales det å gjennomføre en risikovurdering med fokus på drikkevann.

Grenseverdiene som er presentert her er basert på nye forskningsresultater. Det er stort fokus på PFAS-forbindelser i Norge og EU og en kan forvente at det vil skje endringer i grenseverdiene etter som det fremskaffes ny kunnskap om helseeffekter.

På oppfordring fra Mattilsynet sendte Båtsfjord kommune 16.12.2020 en «melding om meldepliktig hendelse basert på funnene - og presenterte sin plan for tiltak:

- Vi iverksetter nå følgende tiltak.
- 1.
- Vi gjennomfører nå en utvidet prøvetaking av råvanns kilde, grunnvannsbrønner- og nett vanns prøver ved alle boligområder i kommunen som et grunnlag/dokumentasjon i forhold til påvist PFAS – konsentrasjon.
- 2.
- Brønn- 94 som viser en større samlet høy konsentrasjon av PFAS- forbindelser, vil nå stoppes og ikke brukes som vannkilde.
- Det er forventet at dette vil medføre en betydelig reduksjon i PFAS- forbindelser i drikkevannet.
-
- Korrigerende tiltak: 3.
- Ny utvidet prøvetaking gjennomføres etter 2 uker for, analyseresultater vurderes oppimot max konsentrasjon og videre tiltak.
- 4.
- Alternative råvannskilder vurderes fortløpende oppimot å Kunne redusere mengde PFAS- i drikkevann.

I e-post samme dag ba Mattilsynet om et møte med kommunen kl. 12:00 for å avklare strakstiltak. Møtet ble gjennomført på Teams, og tilstede var ordfører, rådmann og teknisk sjef fra kommunen, samt Eirin Haneberg, saksbehandler, og May-Tove Iversen, seksjonsleder, fra Mattilsynet avdeling Finnmark. Det foreligger ikke referat fra møtet, men Haneberg har utarbeidet en tidslinje i saken, hvor følgende fremkommer fra møtet 16.12.2020:

Teamsmøte: De presenterte 3 strakstiltak. Stenge brønn-94. Ny prøve 4.1., hvis mye PFOS tynne ut med reservevann.
Vi ba dem:
- ta prøve av reservevannet nå, for å vite ved ev. tilkobling.
- bør informere abonnenter og industrien
- heller vurdere ny kilde enn å bruke penger på omfattende prøvetaking og kartlegging.

Kommunen informerte befolkningen på sin hjemmeside den 17.12.2020, se innhold under.

Den 15.01.2021 fikk rådmann i Båtsfjord kommune Trond Henriksen e-post fra Mattilsynet om at informasjonen de har lagt ut er feil:

Vi har sett litt på den informasjonen dere har lagt ut på deres hjemmeside:

Situasjonen ved Båtsfjord vannverk mht. PFAS

Ved Båtsfjord vannverk er det påvist PFAS i brønnvann og nettvann. PFAS er en samlebetegnelse på fluorholdige forbindelser som brytes langsomt ned i naturen og som kan utgjøre en fare for mennesker og dyr

Kilden til PFAS er brannøvingsfeltet ved den gamle flyplassen. **Basert på ny kunnskap om PFAS har FHI høsten 2020 gitt Mattilsynet anbefaling om å senke grenseverdier for PFAS i drikkevann til 2,6 ng/l som er noe lavere enn påviste konsentrasjoner i nettvannet (7 ng/l).** De påviste konsentrasjonene er ikke akutt farlig, men det er viktig å jobbe med å **redusere** konsentrasjonen av PFAS i nettvann. Kommunen er derfor i løpende dialog med Mattilsynet i saken. På grunnlag av dette har kommunen utarbeidet følgende aksjonsliste:

1. Det tas nye prøver av hver grunnvannsbrønn og nettvann ved boligområder og fiskeindustri i kommunen
2. Brønn B-94 hvor det er påvist mest PFAS kobles fra
3. Avhengig av effekten av gjennomførte tiltak vurderes det å koble på vann fra det gamle vannverket for å redusere uttak av grunnvann
4. Det utarbeides et prøveprogram for å kartlegge innhold av PFAS i kildeområdet og i grunnvann mellom brannøvingsfelt og vannverk

Den setningen som er markert gult, er ikke riktig.

FHI har på bestilling fra Mattilsynet og Miljødirektoratet gjort en vurdering av hvilke nivåer av PFAS i fisk og drikkevann som kan gi økt helserisiko. EFSA sin nye TWI på 4,4 ng/kg kroppsvekt per uke for summen av PFOA, PFNA, PFHxS og PFOS ligger til grunn i vurderingen. Konklusjonen er at TWI allerede er overskredet for kvinner og barn, og at de ikke kan få noe PFAS gjennom drikkevann. Menn kan tåle 2,6 ng/kg kroppsvekt pr uke.

Blant abonnentene til Båtsfjord vannverk finnes både kvinner, menn og barn. Dersom dere skal være sikker på at vannet ikke utgjør noen helserisiko for abonnentene, må 0-innholdet være det som gjelder.

Vannverket må ikke bare redusere PFAS-innholdet, men fjerne det. Dette vil i praksis si at dere må installere et renseanlegg som fjerner slike stoffer, eller finne ny vannkilde.

Dette er jo begge ting som vanligvis kan ta lang tid. Det er derfor viktig at dere reduserer innholdet av PFAS så godt det lar seg gjøre mens dere jobber med å finne en permanent løsning.

Dearvuodaiguin/Med hilsen

Eirin Hivand Haneberg

Mattilsynet, avdeling Finnmark, seksjon fisk og mat, Alta/Kautokeino KS

Den 18.01.2021 sendte kommunen e-post til Mattilsynet med informasjon om at de benytter seg av ingeniørfirmaet Cowi i forbindelse med denne saken, og de oversendte analyseresultater fra prøver tatt uke 50 og fremdriftsplan. Kommunen gikk videre i dialog med Cowi om endring av informasjonen gitt til innbyggerne basert på e-posten fra Mattilsynet.

Den 22.01.2021 loggførte Haneberg følgende:

Potensiale vurdert, tiltak iverksettes

I første omgang har vi latt kommunen tenke selv, og bedt dem holde oss oppdatert.

Reservekilden gir ikke nok vann sier kommunen, så det er ikke et alternativ å bare koble om til den. Inn til det er avgjort om de skal rense vannet eller skaffe seg ny kilde, vil vannet inneholde PFAS. Forhåpentligvis minst mulig ved at de to verste brønnene er stengt, og reservevannet kan/skal tilsettes og tynne ut konsentrasjonen. Det store spørsmålet er hvor lang tid det vil gå før man har fått en permanent løsning uten PFAS.

Kommunen har lagt ut informasjon på hjemmesiden, men den inneholder noen feil. I mail datert 15.1. har vi kommentert dette. Vi mener abonnentene har rett på informasjon slik at de kan ta et valg om hvordan de bruker vannet. Mattilsynet må vurdere om vi skal gå aktiv ut å advare mot å drikke vannet, dersom det kommunen har gjort er for dårlig eller for lite tilgjengelig.

Avd. Finnmark har laget et saksfremlegg til IRF-drikkevann som skal opp i begynnelsen av februar.

Vi bør utfordre kommunen på om de har tenkt å levere nødvann til noen/alle abonnentene.

Den 26.01.2021 ba kommunen om et møte med Mattilsynet. Samtidig engasjerte kommunen selskapet Aquapartner til å lage et varsel til innbyggerne.

Møtet mellom kommunen og Mattilsynet ble gjennomført 27.01.2021 kl. 12:00. Fra Hanebergs referat fra Mattilsynets interne møte som forberedelse til dette møtet, hitsettes:

Referat:

Mattilsynet er innkalt til møte med Båtsfjord kommune i dag kl. 12.00.

Vi vil spørre om følgende:

1. Avklare forhold rundt reservekilden:

- Har de Storelva og/eller Hamnevannet?
- Har de høydebasseng? (Det er registrert i MATS)
- Hvilken kvalitet og kapasitet har reservevannet?

2. Hvilke vurderinger har de gjort?

- Hvor mange brønner er stengt, er reservevann koblet inn?
- Har de sjekket ut noe hos FHI? Andre?
- Har de vurdert å levere nød vann? Ev. fra hvor og hvordan?
- Når ble brannøvingsfeltet brukt/avsluttet, hvor lenge har det vært forurensning?
- Meldt til Statsforvalteren?
- Sjekket mulighet for renseanlegg?
- Begynt å planlegge for ny kilde?

3. Informasjon til abonnenter:

- Infoen som ble lagt ut 17.12.20 er feil og alt for gjent.
- Hvis de ikke endrer dette, vil vi måtte gå ut å advare befolkningen.
- Alle må få advarselen og info om hva de kan gjøre og en tidshorisont.

Og fra møtet med kommunen loggførte Haneberg:

Nytt statusmøte med kommunen. Som pri1 skal de informere alle abonnenter. De har hjelp av både Aquapartner og COWI til å vurdere strakstiltak og tiltak på lang sikt. De har flere problemer: dårlig ledningsnett med over 50% lekkasje, og behov for 100l/sek. Ingen høydebasseng. Få alternative kilder.

Senere samme dag sendte kommunen e-post til Mattilsynet med Aquapartners forslag til varsel med pressemelding:

VARSEL TIL ABONNENTER VEDRØRENDE SITUASJONEN VED BÅTSFJORD VANNVERK I BÅTSFJORD KOMMUNE MHT.PFAS-FORURENSNING

Som opplyst om på kommunens nettsider tidligere (17.desember 2020), er det påvist PFAS-forurensning i brønnvann og nettvann ved Båtsfjord vannverk. PFAS er en samlebetegnelse på fluorholdige forbindelser som brytes langsomt ned i naturen og som kan utgjøre en fare for mennesker og dyr på lang sikt.

Kilden til PFAS er brannøvingsfeltet ved den gamle flyplassen. Basert på ny kunnskap om PFAS har FHI høsten 2020 gitt Mattilsynet anbefaling om å senke grenseverdier for PFAS i drikkevann til 2,6 ng/l for voksne menn og 0 ng/l for kvinner og barn. Anbefalingen er dermed lavere enn påviste konsentrasjoner i nettvannet ved Båtsfjord vannverk (7 ng/l). **De påviste konsentrasjonene er ikke akutt farlig, men det er viktig å jobbe med å redusere konsentrasjonen av PFAS i nettvann.** Kommunen er derfor i løpende dialog med Mattilsynet i saken. På grunnlag av dette har kommunen utarbeidet følgende aksjonsliste med både strakstiltak og langsiktige tiltak. Noen av tiltakene er som følger:

1. Det tas fortløpende nye prøver av hver grunnvannsbrønn og nettvann ved boligområder og fiskeindustri i kommunen
2. Brønn B-94 (hvor det er påvist mest PFAS) er koblet fra nettet
3. Avhengig av effekten av gjennomførte tiltak vurderes det å koble på vann fra reservevannforsyningen for å redusere uttak av grunnvann. Reservevannforsyningen ligger oppstrøms det forurensede området, og vann herfra antas dermed ikke å være utsatt for PFAS-forurensning. Det tas imidlertid fortløpende vannprøver i reservevannforsyningen for å være sikker på at vannet her ikke er påvirket av PFAS-forurensning.
4. Det utarbeides et prøveprogram for å kartlegge innhold av PFAS i kildeområdet og i grunnvann mellom brannøvingsfelt og vannverk
5. Det skal vurderes en ny renseløsning på vannet som leveres som drikkevann

Haneberg besvarte henvendelsen dagen etter som følger:

Hei, dere skrev mye av det samme som lå på nett. Vet ikke om du har lest mailen min fra 15.01? Der skrev jeg at noe av det dere har skrevet ikke er riktig. Har redigert pressemeldingen deres, se vedlegg. Jeg har bare redigert det faglige som angår Mattilsynet/FHI. Tiltakslisten deres synes jeg virker utdatert. Trodde dere også hadde stengt brønn D den 7. januar. Og videre oppfattet jeg det slik i møtet i går at dere skal omgående koble på reservevannet. Så anbefaler jeg at dere skriver noe om hva folk skal gjøre. Skal de selv kjøpe drikkevann i butikken, vil dere sette opp en stasjon med rent drikkevann, vil dere levere rent drikkevann til f.eks. institusjoner? Vi kommer til å skrive et brev til dere så fort som mulig, der vi gjentar budskapet vårt fra møtet i går og våre forventninger til dere.

Samme dag, torsdag 28.01.2021 sendte Mattilsynet brev til kommunen:

ANG. PÅVIST PFAS I DRIKKEVANN I BÅTSFJORD

Mattilsynet viser til hendelsesmelding datert 16.12.20 og digitale møter 16.12.20 og 27.01.21

Saken gjelder forurenset drikkevann fra

- BÅTSFJORD KOM. VANNVERK

Bakgrunn

Avinor har påvist PFAS i drikkevannet i Båtsfjord, og funnet at det nedlagte kommunale brannøvingsfeltet sannsynligvis er kilden til forurensningen. Lokalt Mattilsyn i avd. Finnmark ble kjent med dette 15.12.20, og vi etter dette hatt god dialog med kommunen.

FHI har på bestilling fra Mattilsynet og Miljødirektoratet gjort en vurdering av hvilke nivåer av PFAS i fisk og drikkevann som kan gi økt helseisiko. Rapporten er datert 25.09.20 og ligger tilgjengelig på www.matportalen.no. EFSA sin nye tålegrense for summen av fire fluorerte stoffer ligger til grunn i vurderingen. Ny TWI (total ukentlig inntak) er på 4.4 ng/kg kroppsvekt per uke for summen av PFOA, PFNA, PFHxS og PFOS. Videre ligger det til grunn at vi får 75% av PFAS inntaket fra kostholdet. Konklusjonen fra FHI er at TWI allerede er overskredet for kvinner og barn gjennom det vanlige kostholdet, og at de ikke skal ha noe PFAS gjennom drikkevann. Menn kan tåle en konsentrasjon på 2,6 ng/l.

Mattilsynet advarer folk generelt mot å drikke vann og spise fisk fra ferskvann i nærheten av flyplassen fordi det kan være forurenset. I dette tilfellet vet vi at drikkevannet i Båtsfjord er forurenset.

Litt om det vi har oppfattet er situasjonen deres nå

Dere har et dårlig ledningsnett og en svært høy lekkasjeprosent. Dere har rapportert for 2019 at den var på 53,7%. Dere har derfor behov for å produsere minimum 100 liter pr. sekund.

Dere har en reservelkilde, men dere sier at den ikke klarer å levere nok vann. Dere ser for dere å koble den til, og spe på med vann fra den/de beste brønnene. Dere har allerede kartlagt kvaliteten på vannet fra reservelkilden, men vi har ikke sett disse resultatene. Dere har muligheter for å sette inn et kloranlegg i tillegg til UV'en dersom det skulle være behov for det.

Dere har tatt prøver av brønnvann og nettvann i flere omganger, og har sammenlignet PFAS-innholdet før og etter at brønner har vært stengt. COWI har vurdert situasjonen, og har flere ideer om hva dere kan gjøre videre.

Dere la ut en nettmelding om PFAS-situasjonen den 17.12.20, under Teknisk etat og Vann og avløp.

Våre forventninger til Båtsfjord kommune

Analyseresultater viser at selv om brønn-94 ble stengt så hjalp det ikke nevneverdig. Forurensningen flyttet seg bare til en av de andre brønnene, og nettvannet var fremdeles forurenset. COWI har flere ideer om hva dere kan gjøre, men det vil ta tid å gjøre nødvendige utredninger og vurderinger. Dere må finne en løsning slik at dere kan levere trygt drikkevann, uten PFAS-forurensning. Det betyr i praksis at dere enten må rense vannet, fjerne forurensningen eller finne ny kilde. Dette vil også ta tid før dere har fått på plass.

I mellomtiden må dere forsøke så godt det lar seg gjøre å redusere PFAS-innholdet i vannet. Reservekilden er klar til å kobles til behandlingsanlegget, og vi oppfattet at dere vil gjøre det omgående. For å sikre nok vann vil dere supplere med brønnvann. For å få renest mulig vann fra brønnene, vurderer dere bl.a. å benytte brønn-94 og ev. brønn-D for avskjærende pumping av forurenset grunnvann. Dere sier at elvevannet nå er rent. Dette henger nok sammen med årstiden vi er inne i. Vår mening er at det derfor vil ha begrenset verdi å lede mer elvevann inn i brønnområdet.

Dere må varsle abonnentene, og advare mot å drikke vannet. Den informasjonen dere har lagt ut inneholder feil, og er alt for lite tilgjengelig. Folk må få vite hva vannet inneholder og hva de må gjøre, samt at dere må informere om hvilke tiltak dere jobber med. Befolkningen må få nok informasjon til at de kan gjøre kvalifiserte valg. Det er viktig at dere sier det som det er og beholder tilliten hos folk, for å unngå unødvendig frykt. Vannverket har opplysningsplikt til abonnenter etter drikkevannsforskriftens §23. Der heter det bl.a. at:

"Vannverkseieren skal varsle abonnentene straks ved mistanke om avvik fra kravene i § 5 første ledd eller ved overskridelser av tiltaksgrensene i vedlegg 2 som kan utgjøre en helsefare. Vannverkseieren skal gi råd om hvordan abonnentene skal forholde seg. Dersom vannverkseieren ikke overholder denne opplysningsplikten, kan Mattilsynet informere abonnentene for vannforsyningssystemets regning. Vannverkseieren skal sikre at abonnentene til enhver tid har tilgang til oppdatert informasjon om drikkevannskvaliteten."

Dere har et etterslep på vedlikehold av ledningsnett, og en svært høy lekkasjeprosent. Opprinnelig skulle dere hatt et høydebasseng, men ledningsnett ble vurdert som så dårlig at det ikke ville tåle den trykkøkningen det ville medført. Dere har nå en utrolig krevende situasjon. Kilden er forurenset. Det er ingen andre vannkilder i området som kan levere godt og nok vann, og distribusjonssystemet og leveringssikkerheten er dårlig. Det sier seg selv at dere derfor må gjøre en større innsats for å få ned lekkasjen, slik at produksjonen står i stil til den vannmengden dere har tilgang til.

Videre forventer vi fortsatt god dialog med dere slik at vi blir holdt orientert om status, og at vi kan bidra med vår kompetanse.

Vår oppfølging av saken

Vi er på nåværende tidspunkt svært opptatt av at befolkningen varsles, og Mattilsynet jobber også med en pressemelding.

Vår rolle er å se at dere gjør det dere kan for å gi befolkningen trygt drikkevann og den informasjonen de trenger. Dersom dere ikke gjør de rette tiltakene eller har god nok progresjon, kommer vi til å vurdere å gi dere det vi mener vil være nødvendige pålegg.

Samme dag, etter mottaket av dette brevet, sendte kommunen e-post til Mattilsynet hvor de orienterte om at «de største næringsmiddel aktørene er informert. Vi til rette legger for utkjøring av vann til institusjoner. Innbyggerne anbefales å bruke kjøpe vann i en periode. Reservevannsløsning blir koblet inn. Avskjæringsbrønner vurderes. Renseanordninger som kullfilter monteres på skoler, barnehager og institusjoner. Pressemelding slippes mandag, da får vi organisert vannutkjøring og informert butikkene om situasjon.» Vedlagt e-posten lå en den nye e-posten som kommunen ville sende ut påfølgende mandag. Litt senere samme dag sendte kommunen Mattilsynet en ny e-post med bla følgende innhold: «Er det dette som er den offisielle holdningen til mattilsynet, vi snakket om at du skulle sjekke dette ut.»

Fra Haneberg sine notater fremkommer at hun samme dag ringte Miljødirektoratet, og at de blant annet sa: «Hun ba oss diskutere med vårt HK («hovedkontoret» rettens tilføyning) om vann fra vannverk er trygt. De er nemlig tydelig på at advarselen ikke gjelder vannverk.».

Den 29.01.2021 sendte Haneberg en e-post til seksjonsleder Iversen hvor hun blant annet skrev følgende etter å ha snakket med Charlotte (fra Mattilsynet Region Nord rettens tilføyning): «Videre sier hun det er viktig å få avklart med HK hva de egentlig mener om

kommunale vannverk nært flyplass, MED forurensning. Få bekreftelse på at det ikke er trygt og at vi skal følge opp vannverket.»

Fredag 29.01.2021 sendte kommunen e-post til Mattilsynet hvor de gjentok at de ønsket at Mattilsynet tok en gjennomgang av brevet de hadde sendt dem, og ba om et nytt møte mandagen slik at de kunne gjennomgå pressemeldingen med bakgrunn i oppdatert informasjon. Samme dag ringte Haneberg driftsoperatøren til vannverket for å høre om alt er tilrettelagt for å koble til reservekilden. Han sa «De må kvalitetssikre rørene. De har ikke tatt prøver av reservekilden. De skal teste om reservekilden gir nok vann i morgen. Han tror det vil gå greit og at det er nok vann. Spør om hvor de skal hente nødvann. Det vet han ingenting om, men sier at de kan hente fra Berlevåg eller Tana. De har 6-7 IBC-kontainere på 1000 liter». Haneberg og Iversen bestemte seg for å «vente med mailen til FHI til mandag, vil ikke sette i gang stor utredning. Må avklare om vi kan spørre FHI direkte.» Haneberg fikk videre ikke tak i hovedkontoret denne fredagen, men mandag 01.02.2021 fikk hun tak i Anders Bakkeland ved hovedkontoret. I følge hennes notater sa han at vedkommende fra Miljødirektoratet «har ikke rett at vi er på kollisjonskurs mht. advarsel og kommunalt vannverk. Selvfølgelig gjelder advarselen når forurensning er påvist.»

Mandag 01.02.2021 ble Mattilsynet orientert av driftsoperatøren på vannverket om at «de koblet ikke over til reserven på lørdag likevel, men skal gjøre det tirsdag. Kloren er klar og de har tatt prøver. Fortalte at rørene nok er forurenset og må spyles/kjøres plugg.»

Kommunen utsatte det avtalte møtet med Mattilsynet til neste dag, tirsdag 02.02.2021. Haneberg sendte e-post til kommunen om agendaen for møtet:

Hei, det ble dårlig kontakt. Fikk møteinnkallingen.
I møtet i morgen ønsker jeg å høre hvorfor dere ikke koblet over til reservevannet allerede i desember eller første uka i januar når analysene viste at forurensningen bare flyttet på seg. På fredag sa dere det skulle kobles over på lørdag, det skjedde ikke. Har dere hatt noen problemer? Videre ønsker jeg å vite hvorfor dere ikke har varslet abonnentene etter møtet i desember. Vi anser ikke en melding på hjemmesiden, under teknisk etat og under vann og avløp, som et varsel.

Under møtet informerte kommunen at de hadde koblet reserven på dagen før, men trykksila gikk tett, så de måtte koble tilbake igjen. Fra Hanebergs tidslinje om møtet på side 421 fremkommer at «de fikk klar beskjed om å varsle i dag. De ville vente til onsdag når nødvannet kommer.» og av hennes tidslinje på side 651 har hun notert: «De informerte abonnentene i desember. Sa at den er for godt gjemt, og at nå må de gå ut å informere/advare. Ikke vente mer, gå ut i dag. (det gjorde de og butikken gikk tom for vann etter 30 minutter)».

Kommunen varslet innbyggerne 02.02.2021 i tråd med brevet fra Mattilsynet, og det oppstod umiddelbart frykt i befolkningen.

Av avisoppslag 07.02.2021 fremkom at «småbarnsmødre tinte snø for å få vann til grøt og morsmelkerstatning og flaskevannet på butikkene ble solgt ut på 20 minutter etter at beskjeden kom».

Dagen etter, den 03.02.2021, opprettet kommunen en egen vakttelefon, og tilbudte nødvann til befolkningen fra Berlevåg og Vadsø kommune. I følge samme avisoppslag var det kø på over 200 meter da nødvannet kom.

Av Hanebergs tidslinje fremkommer at rådmann Henriksen kontaktet henne 04.02.2021 om følgende: «De ber om vedtak slik at de kan klage. De har kontaktet mange, og er uenige med oss at de måtte varsle. De er enige at de skal gjøre tiltak og de er enige at abonnentene skal ha beskjed, bare ikke så snart.»

Fredag 05.02.2021 sendte Mattilsynet avdeling Finnmark e-post til regionkontoret med tidslinjen i saken og ba om at regiondirektøren Geir Arne Ystmark ble koblet på saken og at de tok et møte mandag. Fra e-posten hitsettes:

Jeg oppfatter at vi har prøvd den «myke» tilnærmingen i flere runder for å søke en felles forståelse via dialog. Vi har derfor vært litt forsiktig med virkemiddelbruken. Vi ser nå at vi nok må være tydeligere med kommunen og bruke virkemidlene våre så får de heller klage. Kommunedirektøren krever at hovedkontoret vårt må på banen for å «understreke» at det vi informerer dem om/pålegger dem er noe hele Mattilsynet mener.

Vi hadde pri1-møte om saken i går, og alle vi i møtet var enig om videre fremdrift, men det kan fremstå nå som at noen høyere oppe i systemet må på banen.

Reservevannkilden ble koblet på kl. 17.00.

Regiondirektøren gjennomførte et hastemøte fredags ettermiddag, og kontaktet deretter kommunen ved rådmannen både pr. telefon og pr. e-post samme dag kl. 20:21 med følgende beklagelse og pressemelding:

Emne: Pressemelding

Hei

Viser til samtale og ber om at dere er behjelpelig med å spre følgende pressemelding til media.

Mattilsynet tok feil da de oppfordret Båtsfjord kommune til å advare innbyggerne mot å drikke vann fra Båtsfjord vannverk, etter funn av PFAS.

– Vi beklager at denne oppfordringen ble gitt og problemene det har skapt. Ut fra kunnskapen vi har i dag om PFAS, er nivået så lavt at det ikke er behov for en slik advarsel, sier Geir Arne Ystmark, regiondirektør i Mattilsynets region nord.

Det finnes i dag ikke en øvre grense for PFAS i mat og drikkevann, men dette jobbes det med i EU. I EUs drikkevansdirektiv er grenseverdien i drikkevann nylig satt til 100 ng/l. Denne grenseverdien blir trolig også gjeldende i Norge.

– I drikkevannet i Båtsfjord er det funnet ca. 7 ng/l, altså veldig mye lavere enn foreslått grenseverdi, sier Ystmark.

Grunnlaget for oppfordringen var at det europeiske mattrykkesorganet EFSA i fjor høst kom frem til en tålegrense for PFAS, som er langt lavere enn tidligere. Å komme under tålegrensen er et langsiktig arbeid, som det jobbes med i hele verden. Det er i dag ikke mulig å unngå å få i

seg PFAS fra mat og drikke.

– Vi gjorde feil da vi i oppfordringen til kommunen la tålegrensen til grunn, sier Ystmark.

PFAS er et samle navn for en gruppe med over 7000 syntetiske stoffer, og finnes overalt rundt oss, også i mat og drikke. PFAS er ikke akutt helsefarlig, men kan over tid øke risikoen for skadelige effekter på immunsystemet. Derfor er det ønsket at innholdet i mat og drikke skal være så lavt som mulig.

Vannverkene har ansvaret for at drikkevannet de leverer ikke inneholder helseskadelige mengder med PFAS. Når det blir oppdaget PFAS i drikkevannskilden, bør vannverket uansett vurdere tiltak som kan senke nivået.

E-posten ble formalisert i brev til kommunen samme dag, men sendt ut og datert 08.02.2021.

Den 10.02.2021 ble det avholdt et møte med gjennomgang med inspektører i Mattilsynet om hvordan man skal forholde seg til PFAS:

Hei,

Region Nord laget for noen uker siden et saksframlegg til IRF angående PFAS. Det ble diskutert på generelt grunnlag, uten å gå innom Båtsfjord-saken.

HK skal legge ut informasjon til vannverkene på Mattilsynet.no, som også vil være nyttig for oss inspektører i forhold til hvordan vi håndterer slike saker.

Line Ruden, HK, hadde en gjennomgang, som følger:

- Det er enormt mange mer eller mindre giftige stoffer i mat, vann og luft
- Mange av stoffene tåler vi lite av før vi har økt risiko for sykdom
- Eksempel på slike er de kreftfremkallende, som for eksempel akrylamid i mat eller radon i vann
- Et radonatom ned i lungene på et menneske er i teorien nok til å gi lungekreft
- Det er imidlertid ikke praktisk mulig å legge lista på 0
- I toksikologien bruker vi begrepet ALARA for å håndtere slike stoffer - "as low as reasonable achievable"
- EFSA har vurdert at vi tåler litt - men ikke mye - PFAS. Dette kaller EFSA for "tålegrense".
- Tålegrensen er satt så lavt at vi må benytte ALARA-prinsippet, dvs. legge lista så lavt som praktisk mulig
- Dette innebærer at vi kan være strenge med inntak av fisk og tilfeldig vann fra bekker som kan inneholde PFAS
- For drikkevann i krana må vi imidlertid akseptere et høyere nivå
- I EU har landene forhandlet seg frem til en grenseverdi på 100 ng/l
- Ut fra den kunnskapen vi har i dag er dette nivået vi som tilsynsmyndighet skal bruke ovenfor våre tilsynsobjekter
- Samtidig bør vi være tydelig på at det er en fordel at nivået ligger så lavt som mulig, og at vannverkseier skal gjøre det de kan for å holde nivået lavt.
 - Velge råvannskilde med lave nivåer, der det er mulig
 - Vurdere å behandle vannet med aktivt kull, nanofiltrering og/eller ionebytte, dersom det kan forsvares utfra en kost/nytte-vurdering
 - Stimulere forurenser til å fjerne forurenset masse, der det lar seg gjøre
 - Bidra til å beskytte råvannskilden mot forurensning
- Abonentene skal ikke skremmes fra å drikke vannet så lenge nivået ligger lavere enn den kommende grenseverdien på 100 ng/l. Vi som myndigheter har tatt en helhetsvurdering for abonnentene, og funnet at fordelene ved å drikke vann veier opp for ulempene ved PFAS-nivåene i vannet. Dette gjør vi på samme måte som vi for eksempel gjør ved radonnivåer under grenseverdien i vannet. Vi kan ikke forvente at abonnentene gjør slike vurderinger selv.
- Mattilsynet, vannverkseiere, arealmyndigheter, forurenser og forurensningsmyndigheter må jobbe sammen mot det langsiktige målet om å redusere nivåene slik at alle kommer under tålegrensen for PFAS.

Like etter mottakelsen av beklagelsen, koblet kommunen på hovedvannforsyningen igjen. De har ikke hørt noe fra Mattilsynet om evt. tiltak etter dette.

Kommunen sendte den 30.03.2022 krav om erstatning på kr 686 032,55 til Mattilsynet. Ved brev av 10.11.2022 ble kravet avslått.

Stevning ble uttatt 01.12.2023 og hovedhandling avholdt 17. og 18.04.2024. Det ble ført de bevis som følger av rettsboken.

Båtsfjord kommune har i det vesentlige gjort gjeldende

Grunnlaget for kravet er arbeidsgiveransvaret i skadeerstatningsloven § 2-1.

Det gjøres gjeldende at Mattilsynet har opptrådt uaktsomt.

påla kommunen strakstiltak. Mattilsynet veiledet om at vannverkseier plikter å levere vann med 0 ng/l PFAS, og at dersom verdiene oversteg dette, måtte innbyggerne advares mot å drikke vannet. En nødvendig konsekvens av å advare innbyggerne mot å benytte drikkevannet, var at vannverkseier måtte tilby alternativt vann. Mattilsynet har i ettertid erkjent at det var feil å kreve tiltak.

Det gjøres gjeldende at det foreligger en påregnelig årsakssammenheng mellom Mattilsynets uaktsomme handling og kommunens økonomiske tap. Mattilsynet var forløpende orientert om kostnadene kommunen pådro seg i anledning saken. Mattilsynet var også orientert om utfordringene med reservevannkilden og var kjent med at den rant igjennom samme område som hovedvannkilden.

Tapet består i kostnader Båtsfjord kommune er påført som følge av at Mattilsynet på feil grunnlag påla kommunen å iverksette ulike strakstiltak etter funn av PFAS i drikkevannet. I tillegg kommer forsinkelsesrente på kravet fra påkrav ble sendt 30. mars 2022 og frem til betaling skjer.

Båtsfjord kommunes påstand

1. Staten v/Helse og- omsorgsdepartementet dømmes til å betale erstatning til Båtsfjord kommune oppad begrenset til kr. 526 815,04 med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra og med 30 dager etter påkrav 30. mars 2022 til betaling skjer.
2. Båtsfjord kommune tilkjennes sakens omkostninger

Staten v/Helse- og omsorgsdepartementet har i det vesentlige gjort gjeldende

Staten kan ikke se at det er grunnlag for å holde staten ansvarlig for kommunens utgifter. Etter statens syn er utgiftene en direkte følge av kommunens eget ansvar og vannverkets særlige plikter etter drikkevannsforskriften.

Staten har ikke erkjent ansvar.

Mattilsynet har ikke opptrådt rettsstridig eller uaktsomt.

Mattilsynet la korrekt til grunn at drikkevannet var forurenset med 4PFAS i konsentrasjon som «utgjør en mulig helsefare», jf drikkevannsforskriften

Mattilsynet har ikke gitt pålegg eller krevet bestemte tiltak.

Mattilsynet har påpekt vannverkets plikter som ledd i veiledning.

Båtsfjord kommune har selv vurdert og valgt tiltak for å rette avviket.

Mattilsynet bygget på korrekte rettsregler.

Mattilsynet bygget på korrekt faglig vurdering

Det foreligger ikke nødvendig årsakssammenheng. Statens sentrale anførsel er at kostnadene ikke ville påløpt dersom Båtsfjord kommunes vannverk raskt hadde koblet på en fungerende reservevannskilde, slik de selv hadde opplyst at de hadde.

Staten bestrider ikke at Båtsfjord kommune har hatt utgifter som gjelder analyser av drikkevannet, utredning av ulike alternativer, tiltak for utbedring og tilkobling av egen reservevannskilde, samt kostnader knyttet til alternativ vannforsyning 5. januar 2021.

De fremlagte fakturaene gir imidlertid ikke grunnlag for å vurdere om de konkrete tiltakene står i nødvendig årsakssammenheng med et forhold staten hefter for. På denne bakgrunn kan staten ikke se Båtsfjord kommune har dokumentert eller på annen måte sannsynliggjort det kravet de har fremsatt mot staten i vår sak.

Staten v/Helse- og omsorgsdepartementets påstand

1. Staten v/Helse- og omsorgsdepartementet frifinnes.
2. Staten v/Helse- og omsorgsdepartementet tilkjennes sakskostnader.

Rettenns vurdering

Retten har kommet til at Båtsfjord kommune tilkjennes erstatning.

Twisten knytter seg til om ansatte i Mattilsynet har opptrådt uaktsomt på en slik måte at det medfører erstatningsansvar for staten, jf. skadeerstatningsloven § 2-1. For at staten skal være erstatningsansvarlig må det føres bevis for at kommunen er påført en skade, og at denne har ført til et økonomisk tap. Det må videre føres bevis for at staten er ansvarlig for skaden, og det må påvises årsakssammenheng mellom statens ansvarsbetingende handling, og skaden som har ført til tap.

Bevisbyrden for at vilkårene for erstatning er til stede påligger kommunen, og beviskravet er sannsynlighetsovervekt. Når det anførte ansvarsbetingende forhold ligger tilbake i tid, vil tidsnære bevis være av særlig betydning for rettens bevisvurdering, se Rt-1998-1565 «Nakkesleng I» s. 1570-1571 og Rt-1999-1473 «Nakkesleng II» s.1479.

Ansvarsgrunnlag

Av Mattilsynets hjemmesider i dag fremkommer:

Det er ikke satt noen grenseverdi for PFAS i regelverket for drikkevann. EUs drikkevannsdirektiv ble revidert, og her er det lagt inn en grenseverdi på 100 ng/l for summen av 20 PFAS.

Folkehelseinstituttet har i tillegg anbefalt Mattilsynet å innføre en grenseverdi for fire PFAS, på 2 ng/l gjennom drikkevannsforskriften. De nye grenseverdiene for PFAS som er angitt i drikkevannsdirektivet gjelder ikke før 2026.

Det er heller ikke i saken bestridt at det i Norge i 2020 og 2021 ikke fantes en øvre grense for PFAS i drikkevann, verken for de 4 PFAS som ble funnet i drikkevannet i Båtsfjord, eller for de 20 PFAS omhandlet i EUs drikkevannsdirektiv revidert i 2020. Det er følgelig på det rene at funnet av de fire fluorholdige stoffene PFOA, PFNA, PFHxA og PFOS i drikkevannet målt til 7 ng/l, ikke utløste plikter for vannverkseieren Båtsfjord kommune etter drikkevannsforskriften § 5, første ledd, bokstav b, ettersom slike grenseverdier ikke var fastsatt.

Retten er videre i tvil om det var riktig av Mattilsynet å legge til grunn at funnet av de 4 PFAS medførte at drikkevannet i Båtsfjord kommune var forurenset i en konsentrasjon som «utgjør en mulig helsefare» i drikkevannsforskriften § 5, første ledd, bokstav a, sin forstand. I denne vurderingen har retten lagt avgjørende vekt på FHIs rapport sammenholdt med Cowis fagnotat av 15.12.2020. Cowi – som også hadde FHI sin rapport om PFAS som referanse – skrev i sin anbefaling til kommunen: «PFAS er ikke akutt helsefarlig, men kan over tid øke risikoen for skadelige effekter på immunsystemet». Cowi hadde som mandat å vurdere analysene av drikkevannet og veien videre – og kom med en rekke anbefalinger til kommunen. Anbefalingene omhandlet verken varsling av innbyggerne eller omkobling til resevervann eller nødvann.

Retten har imidlertid kommet til at dette ikke er av avgjørende betydning for resultatet.

Dersom funnet av de 4 PFAS medførte at drikkevannet «utgjorde en mulig helsefare» i drikkevannsforskriftens forstand, så utløste dette krav til at kommunen som vannverkseier «så raskt som mulig måtte gjennomføre tiltak for å rette avviket, jf. drikkevannsforskriften § 22, annet ledd, samt straks varsle abonnentene, jf. drikkevannsforskriften § 23. Retten mener uansett at kommunen forholdt seg til dette ved at de den 16.12.2020 utarbeidet en plan for tiltak som de igangsatte, og den 17.12.2020 varslet innbyggerne på sine hjemmesider, jf. saksfremstillingen over. Av Mattilsynets veileder fremkommer at abonnentenes rett til oppdatert informasjon «kan for eksempel ligge på vannforsyningssystemets hjemmeside eller sendes ut sammen med fakturaen for innbetaling av årsgebyr».

Først den 15.01.2021 fremsatte Mattilsynet ved e-posten inntatt i saksfremstillingen over, innvendinger til kommunens håndtering av funnet, og da ved kun å vise til at informasjonen som de markerte med gult i kommunens informasjonsbrev, inneholdt feil. Mattilsynet presiserte at FHIs sin anbefaling gjaldt hvilke verdier som kan gi økt helserisiko, og at den verdien kommunen hadde angitt på 2,6 ng/l gjaldt menn, ikke kvinner og barn. Og så skrev de: «Dersom dere skal være sikker på at vannet ikke utgjør noen helserisiko for abonnentene, må 0-innholdet være det som gjelder. Vannverket må ikke bare redusere PFAS-innholdet, men fjerne det. Dette vil i praksis si at dere må installere et renseanlegg som fjerner slike stoffer, eller finne ny vannkilde. Dette er jo begge ting som vanligvis kan ta lang tid. Det er derfor viktig at dere reduserer innholdet av

PFAS så godt det lar seg gjøre mens dere jobber med å finne en permanent løsning.

Retten mener at det nettopp var dette Båtsfjord kommune gjorde ved engasjeringen av Cowi, igangsetting av prøvetaking, frakobling av brønner hvor det var påvist mest PFAS, mm. Retten bemerker at det så langt ut i fra ovennevnte e-post fra Mattilsynet verken var innsigelser til hvor kommunens varsel til innbyggerne var publisert, ei heller til deres plan om først å søke å redusere innholdet av PFAS «så godt det lar seg gjøre» mens de jobbet med å finne en permanent løsning.

Videre vises til Mattilsynets eget notat av 22.01.2021 hvor kommunen opplyser at det ikke er et alternativ å bare koble om til reservevannskilden. «Inn til det er avgjort om de skal rense vannet eller skaffe seg ny kilde, vil vannet inneholde PFAS. Forhåpentligvis minst mulig ved at de to verste brønnene er stengt, og reservevannet kan/skal tilsettes og tynne ut konsentrasjonen. Det store spørsmålet er hvor lang tid det vil gå før man har fått en permanent løsning uten PFAS.» Retten mener dette fortsatt er i tråd med det også Mattilsynet skrev til kommunen i e-posten 7 dager tidligere. Denne dagen endret imidlertid Mattilsynet oppfatning – og skrev i fortsettelsen: «Vi mener abonnentene har rett på informasjon slik at de kan ta et valg om hvordan de bruker vannet. Mattilsynet må vurdere om vi skal gå aktiv ut å advare mot å drikke vannet, dersom det kommunen har gjort er for dårlig eller for lite tilgjengelig....Vi bør utfordre kommunen på om de har tenkt å levere nødvann til noen/alle abonnentene.»

Det er vanskelig for retten å forstå hvorfor Mattilsynet endret sin forståelse av hastverket i saken fra den 15. til den 22.01.2021. Dette dreide seg ikke om en ny akutt forurensning, men en forurensning som hadde oppstått etter bruk av brannskum ved flyplassen – en bruk som hadde opphørt mange år tilbake. Mattilsynet hadde videre vært kjent med funnene siden de ble varslet av Avinor sommeren 2020.

Retten viser videre til Mattilsynets loggføring fra møtet 27.01.2021 som kommunen hadde bedt om, hvor det fremkommer at kommunen orienterte om at de hadde engasjert både Aquapartner og Cowi til å vurderer på strakstiltak og tiltak på lang sikt, og at de hadde flere problemer. Forslag til ny pressemelding ble sendt Mattilsynet samme dag hvor kommunen hadde endret det som Mattilsynet hadde markert med gult i sin e-post med innvendingen den 15.01. i forhold til 0-kravet for kvinner og barn, foruten bruken av ordet «reducere» som Mattilsynet mente skulle være «fjerne». Retten viser imidlertid igjen til at Mattilsynet i samme e-post selv viste til at å fjerne stoffet eller finne ny vannkilde «kunne ta lang tid» og at «Det er derfor viktig at dere reduserer innholdet av PFAS så godt det lar seg gjøre mens dere jobber med å finne en permanent løsning.». Forslaget til pressemelding synes derfor være innenfor det som Mattilsynet hadde uttrykt tidligere. Med i pressemeldingen var også slik det fremkommer i saksfremstillingen over, kommunens aksjonsliste med både strakstiltak og langsiktige tiltak.

Slik det fremkommer i saksfremstillingen over, jf. Mattilsynets e-post og brev til kommunen av 28.01.2021, var imidlertid ikke Mattilsynet fornøyd med verken pressemeldingen eller kommunens tiltaksplan. Til tross for at det fremkommer av brevet at Mattilsynet var kjent med utfordringene med reservervannskilden, skrev Mattilsynet: «Dere må varsle abonnentene, og advare mot å drikke vannet», og det ble også vist til drikkevannsforskriften § 23 om at Mattilsynet kunne varsle abonnentene for vannverkseiers regning, samt at Mattilsynet også arbeidet med en pressemelding.

Retten er enig med kommunen i at en nødvendig konsekvens av å advare innbyggerne mot å drikke vannet, er at vannverkseier som ansvarlig for innbyggernes vannforsyning, må tilby innbyggerne alternativt vann, da for eksempel koking av vannet ikke var et alternativ. Retten er derfor også enig med kommunen i at Mattilsynet ved ovennevnte lest i sammenheng i realiteten påla kommunen å finne en alternativ vannkilde for innbyggerne senest samme dag som advarselen gikk ut, selv om ikke noe formelt pålegg ble gitt. Retten viser i forlengelsen av dette til at Mattilsynet ei heller ga uttrykk for at det fantes noen klagemulighet på dette.

Spørsmålet er videre om dette «pålegget om strakstiltak» var et erstatningsbetingende forhold.

I skadeserstatningsloven § 2-1 nr. 1 første punktum heter det:

«Arbeidsgiver svarer for skade som voldes forsettlig eller uaktsomt under arbeidstakers utføring av arbeid eller verv for arbeidsgiveren, idet hensyn tas til om de krav skadelidte med rimelighet kan stille til virksomheten eller tjenesten er tilsidesatt.»

Setningen «idet hensyn tas til om de krav skadelidte med rimelighet kan stille til virksomheten eller tjenesten, er tilsidesatt» er i følge Rettsdatas kommentar til bestemmelsen uttrykk for et krav om at handlemåten objektivt sett må være urett eller rettsstridig i relasjon til skadelidte. Dette er et sentralt innhold også i den ulovfestede skyldregelen.

Det er ikke noe vilkår for krav på erstatning som følge av offentlig myndighetsutøvelse at det kan konstateres at ett eller flere vedtak er ugyldige, se for eksempel Rt-1992-453, Furunkulosedommen. For å ilegge erstatningsansvar må det likevel kreves at det offentlige, i dette tilfellet Mattilsynet, har opptrådt urettmessig, jfr. HR-2018-2388-A.

Retten har kommet til at dette var tilfellet. Retten viser til at det ikke fantes en øvre grense for PFAS – verken for 4PAS eller for 20PFAS. Om funnet av de 4 PFAS medførte at drikkevannet «utgjorde en mulig helsefare», mener retten allikevel Mattilsynets «pålegg» på dette tidspunkt om å advare innbyggerne mot å drikke vannet var rettsstridig. Retten

viser i så måte til Mattilsynets egen vurdering av dette, først i telefonsamtale 05.02.2021 fra regiondirektør i Mattilsynet Geir Arne Ystmark til kommunen, fulgt opp med både Pressemelding formidlet til kommunen pr. e-post samme kveld, og ved brev fra Ystmark av samme dato jf. innholdet, men datert 08.01.2021: «Mattilsynet tok feil da de oppfordret Båtsfjord kommune til å advare innbyggerne mot å drikke vann fra Båtsfjord vannverk, etter funn av PFAS. Vi beklager at denne oppfordringen ble gitt og problemene det har skapt. Ut fra kunnskapen vi har i dag om PFAS, er nivået så lavt at det ikke er behov for en slik advarsel.» og «Vi gjorde feil da vi i oppfordringen til kommunen la tålegrensen til grunn». Etter rettens vurdering er ikke dette til å misforstå. Retten viser videre til vitneforklaringen fra Ystmark hvor han fastholdt uttalelsen. Mattilsynet hadde videre ingen ny informasjon om verken de 4 PFAS eller de 20 PFAS i perioden 22.01. - 05.02.2021. Retten viser også til vitneforklaringen fra Line Ruden fra Mattilsynets hovedkontor. Hun viste til at da de den 05.02.2021 oppfattet at Mattilsynet lokalt hadde gått til det skrittet å advare mot å drikke vannet, reagerte de. Hun brukte sågar uttrykket «hun fikk litt hetta» av at Mattilsynet hadde gått ut med dette. Hun viste til at det er meget inngripende, og hun sa at «Når vi oppfattet at det var det som hadde skjedd, så følte vi behov for å gå ut å si at det var feil av Mattilsynet å gå ut og be kommunen advare befolkningen om å drikke vannet». Hun sa at det «ikke var riktig å fraråde å drikke vannet gitt situasjonen, at det var påvist PFAS i vannet... Ulempen ved å drikke vannet var ikke større enn ulempene med at drikkevannet ikke skulle drikkes.» På statens prosessfullmektig sine spørsmål om de oppfattet at Mattilsynet hadde «frarådet» eller «anbefalt» klarte hun ikke se forskjellen på det. Retten deler denne vurderingen. Når Mattilsynet som statlig forvaltningsorgan som jobber for å sikre forbrukere trygg mat og trygt drikkevann skriver ovennevnte til en vannverkseier, så kan ikke dette lest i sammenheng oppfattes som annet enn at de må fraråde befolkningen om å drikke vannet - noe som samtidig må oppfattes som et pålegg til vannverkseier om å levere annet vann skal de oppfylle sitt ansvar for å sikre vannforsyningen, jf. over.

Retten mener også de etterfølgende forhold underbygger at Mattilsynets «pålegg» var urett. Retten viser i så måte til at kommunen like etter beklagelsen fra Ystmark, koblet tilbake hovedvannforsyningen igjen, og at den har vært påkoblet siden uten at Mattilsynet har pålagt kommunen tiltak.

Spørsmålet er videre om Mattilsynet handlet uaktsomt. Retten ser først på hvilken aktsomhetsnorm som skal gjelde. Særlig ved service-virksomheter, rednings- og bistandsytelser og rådgivningsvirksomhet, ligger det en begrensning i at det skal tas hensyn til om de krav skadelidte med rimelighet kunne stille til tjenesten, er tilsidesatt, jf. Ot.prp. nr. 48 (1965-1966) side 79. Det er imidlertid ikke treffende å betrakte Mattilsynet som en servicevirksomhet. Det vil derfor være den aktsomhetsnorm som følger av alminnelige regler om arbeidsgiveransvar, som her skal anvendes. Men selv om det er de alminnelige regler som skal anvendes, følger det av § 2-1 nr. 1 at aktsomhetsnormen må tilpasses de krav skadelidte med rimelighet kan stille til virksomheten eller tjenesten, jf. Rt. 2002 side

654 på side 662. Og videre, det klare utgangspunktet er at det skal mye til for at en kommune skal frifinnes på grunnlag av unnskyldelig rettsvillfarelse ved myndighetsutøvelse, jf. Rt. 1999 side 1273. Det er et strengt arbeidsgiveransvar for feil lovtolkning og feil rettsanvendelse, jf Rt. 2010 side 291 Vangen og HR-2019-2396-A Frøybas, og det samme må gjelde Mattilsynet. De må imidlertid gis «et visst spillerom for feilvurderinger ved rettsanvendelsesskjønnet», jf. Frøybas, avsnitt 71. Spørsmålet i vår sak er om Mattilsynets rettsanvendelse var forsvarlig ut fra det faktum som forelå. Drikkevann er i kjerneområdet for Mattilsynets tilsynsvirksomhet. Retten er derfor enig med kommunen i at dette tilsier at kommunen kan forvente høy faglig kompetanse fra de ansatte, samt forsvarlig saksforberedelse. Og særlig når dette gjelder noe så basalt som en hel kommunes drikkevann. Videre viser retten til at saksbehandlerne hadde mange handlingsalternativer enn denne dagen å sende ut et «pålegg om strakstiltak». Retten viser til at kommunen samme dag stilte spørsmål om dette var Mattilsynets offisielle holdning, og viste til at de hadde snakket om at Haneberg skulle sjekke dette ut. Dette gjentok kommunen også dagen etter. Retten viser videre til Rudens forklaring om at det å fraråde befolkningen å drikke vannet, er et meget inngripende tiltak. Jo mer inngripende tiltak, jo større krav må kunne stilles til at saksbehandlerne gjør tilstrekkelige undersøkelser. I dette tilfellet var Mattilsynet dessuten kjent med utfordringene til kommunen med på dette tidspunktet å besørge en alternativ vannforsyning. Etter rettens vurdering forstod da også Mattilsynet at konsekvensene av deres handling ville bli store, noe som da burde gitt dem en særlig oppfordring til å gjøre tilstrekkelige undersøkelser med for eksempel hovedkontoret eller FHI. Endelig var Mattilsynet lokalt kjent med at saken hadde ligget hos Mattilsynet i over et halvt år da de tok tak i den. De var dermed kjent med at hovedkontoret ikke så behov for akutte tiltak, noe som tilsa at også de hadde god tid til å gjøre nødvendige undersøkelser. Når de ikke gjorde dette, mener retten de handlet uaktsomt.

Retten har etter dette kommet til at både de tidsnære og objektive (skriftlige) bevis i saken – men også ovennevnte vitneforklaringer - medfører at retten mener det er sannsynliggjort at Mattilsynet ved ovennevnte «pålegg om strakstiltak» både gjorde feil og at denne feilen var uaktsom. Det foreligger dermed ansvarsgrunnlag i saken.

Årsakssammenheng og økonomisk tap

Kommunen har lagt frem diverse fakturaer for utgifter de opplyser være påført som følge av Mattilsynets erstatningsbetingende handlemåte på tilsammen kr. 526 815,04. Selve utgiftene er ikke bestridt. Statens ansvar for kravet er imidlertid bestridt med den begrunnelse at kommunens utgifter er en direkte følge av deres eget ansvar og vannverkets særlige plikter etter drikkevannsforskriften, og da slik at disse enten ikke ville vært nødvendige hadde kommunens oppfylt eget ansvar og plikter, eller disse ville oppstått uansett.

Det neste spørsmålet for retten blir dermed om det foreligger nødvendig årsaks-sammenheng mellom kommunens økonomiske tap og Mattilsynets ansvarsbetingende handling. Utgangspunktet i norsk rett er betingelseslæren, se Rt. 1992 s. 64 (P-pilleddom II). Retten mener at Mattilsynets «pålegg om strakstiltak» førte til at kommunen nærmest umiddelbart måtte iverksette ulike tiltak som påførte dem direkte utgifter som de ikke ville hatt om «pålegget om strakstiltaket» tenkes borte.

Staten har brukt tid på å vise til kommunens ansvar for drikkeforsyningen – og at kommunen ved sine rapporteringer har opplyst «0 dager» å ha behov for nødvann, noe som må forstås slik at reservevannskilden kunne kobles på umiddelbart ved behov. Retten mener imidlertid dette er på siden av saken, ettersom Mattilsynet den 28.01.2021 var meget vel kjent med kommunens utfordringer med resevannskilden, uavhengig deres tidligere rapporteringer.

Videre viser retten til at det ikke var nødvendig verken å koble på reservevannet, ei heller levere ut nødvann til innbyggerne, all den tid det ikke var grunnlag for straks å advare innbyggerne mot å drikke vannet. Dersom regionkontoret hadde tatt til seg kommunens oppfordring om å undersøke saken nærmere med hovedkontoret, så hadde ikke tapet oppstått.

Retten mener videre at kommunens tap var påregnelig for Mattilsynet, da de måtte forstå at dersom kommunen skulle advare innbyggerne mot å drikke vannet, så måtte de tilby en alternativ vannforsyning. Mattilsynet var videre kjent med de ulike utfordringene som kommunen hadde med reservevannskilden som hadde blitt formidlet Mattilsynet siden møtet i desember – og det var dessuten Mattilsynet selv som «utfordret» kommunen med om de skulle levere ut nødvann, jf. Hanebergs loggføring 22.01.2021 og referatet for møtet for forberedelsen til møtet med kommunen 27.01.2021.

Etter rettens vurdering er kommunen dermed påført en skade – et tap - som følge av Mattilsynets feil, og dette tapet var påregnelig for Mattilsynet. Tapet utgjør etter rettens vurdering alle kostnader kommunen er pådratt ihvertfall fra og med den 28.01.2021 med å få klargjort og igangsatt reservevannskilden, herunder prøvetaking mm, samt å hente inn, kvalitetssikre og dele ut nødvann til befolkningen – og reverseringen av dette.

Retten mener videre det er sannsynliggjort at dette tapet for det første utgjør alle postene inntatt i Hjelpedokumentet med henvisninger til den fremlagte dokumentasjonen - foruten fakturaen fra Aquapartner og EnviDan - samlet kr. 429 161,84.

Når det gjelder fakturaen fra Aquapartner, så gjelder denne «Vurdere problemstillinger knyttet til PFAS i drikkevannet i Båtsfjord, herunder revisjon av rapport fra COWI, bistand med handlingsplan, utarbeidelse av pressemelding, utarbeidelse av drikkevannsutredning mm.» for perioden 17.01. – 09.02.2021, dvs. også for arbeide forut for «pålegget og

strakstiltaket». Kommunen har imidlertid opplyst at de har trukket fra alle kostnader som de ville hatt uavhengig pålegget, også av denne, og dette fremkommer også av fakturaens timeliste som er fremlagt. Fakturaens reduserte krav fom 28.01.2021 utgjør kr. 77 301 og tilkjennes.

Når det derimot gjelder fakturaen fra EnviDan, så er det opplyst at de ble «engasjert for å vurdere PFAS og innvirkningene PFAS kunne få for brukerne av vannet». Fakturaen fra EnviDan var på totalt kr. 40 705,- og det er kun halvparten som kreves erstattet «ettersom EnviDan også bisto kommunen med beregning av selvkost». Retten mener imidlertid at det ikke er sannsynliggjort at dette er kostnader som kommunen ikke ville hatt om «pålegget om strakstiltaket» tenkes borte og viser til at timeliste eller nærmere redegjørelse for kravet ikke er fremlagt. Kravet tilkjennes følgelig ikke.

Etter dette har retten kommet til at erstatningskravet utgjør kr. 506 462,84.

Påkrav ble sendt 30. mars 2022, og kommunen tilkjennes forsinkelsesrenter av kravet 30 dager etter dette.

Sakskostnader

Kommunen har fått medhold i det vesentlige, har da vunnet saken og har krav på full erstatning for sine sakskostnader fra motparten, jf. tvisteloven § 20-2. Det foreligger ikke grunner som gjør det rimelig å fritta staten for ansvaret etter bestemmelsens tredje ledd.

Kommunen har krevd dekket sine kostnader med salær til prosessfullmektigen med kr 442 312,50. Etter tvisteloven § 20-5 første ledd skal full erstatning for sakskostnader dekke alle partens nødvendige kostnader ved saken som ikke særlige regler gir grunnlag for å unnta. Ved vurderingen av om kostnadene har vært nødvendige, legges det vekt på om det ut fra betydningen av saken har vært rimelig å pådra dem.

For arbeidet frem til inngivelse av stevning er det opplyst å være anvendt 60,5 timer. Staten mener timebruken er for høy sett i sammenheng med at samme firma har bistått kommunen siden i hvert fall mars 2022 da de fremmet kravet, slik at de da forutsettes å ha tatt en vurdering av saken allerede da, et krav som også inngår i erstatningskravet. Retten er enig i dette og viser dessuten til at stevningen ikke er meget omfattende, og at de fleste av bilagene er fakturaer. Retten anser etter dette at kostnadene er mer enn det som kan anses som «rimelige og nødvendige» kostnader for en sak av den størrelse og kompleksitet som saken her har, og reduserer erstatningskravet for disse sakskostnadene skjønnsmessig med ca 1/3-del, hvilket utgjør rundt regnet kr. 50 000,- i følge omkostningsoppgavens timeantall og salærkrav. Tidsbruken mellom stevningen og hovedforhandlingen vurderes derimot rimelig og nødvendig hensyntatt blant annet tidsbruken som måtte til for å få fremlagt mye av dokumentasjonen i saken fra motparten, samt at disse når de ble fremlagt, så ble de ikke systematisert, med den følge at mye er lagt inn minst dobbelt og dermed

medfører mer strukturering og tidsbruk i saksforberedelsen. Det samme vurderes reise, kost, losji m.v. kostnadene for både prosessfullmektig og partsrepresentant. Tillagt kravet kommer rettens gebyr.

Retten gjør partene oppmerksom på adgangen til å be om at prosessfullmektigens godtgjørelse fastsettes av retten, jf. tvisteloven § 3-8. Ved fastsettingen tas det hensyn til de kostnader det er rimelig å pådra parten ut fra prosessoppdraget, sakens betydning og forholdet mellom parten og prosessfullmektigen. En slik begjæring må fremmes til tingretten innen én måned etter forkynnelse av dommen

Dommen er ikke avsagt innen lovens frist. Grunnen er dommerens andre hovedforhandlinger og reisefravær.

DOMSSLUTNING

1. Staten v/Helse og- omsorgsdepartementet betaler innen 2 uker fra forkynnelse av dommen erstatning til Båtsfjord kommune med kr. 506 462,84 med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra og med 30 dager etter påkrav 30. mars 2022 til betaling skjer.
2. Båtsfjord kommune tilkjennes sakens omkostninger med kr. 408 797,95 med tillegg av rettens gebyr.

Retten hevet

Cecilie Lysjø Jacobsen

Veiledning om anke i sivile saker vedlegges.

Veiledning om anke i sivile saker

I sivile saker er det reglene i tvisteloven kapitler 29 og 30 som gjelder for anke. Reglene for anke over dommer, anke over kjennelser og anke over beslutninger er litt ulike. Nedenfor finner du mer informasjon og veiledning om reglene.

Ankefrist og gebyr

Fristen for å anke er én måned fra den dagen avgjørelsen ble gjort kjent for deg, hvis ikke retten har fastsatt en annen frist. Disse periodene tas ikke med når fristen beregnes (rettsferie):

- fra og med siste lørdag før palmesøndag til og med annen påskedag
- fra og med 1. juli til og med 15. august
- fra og med 24. desember til og med 3. januar

Den som anker, må betale behandlingsgebyr. Du kan få mer informasjon om gebyret fra den domstolen som har behandlet saken.

Hva må ankeerklæringen inneholde?

I ankeerklæringen må du nevne

- hvilken avgjørelse du anker
- hvilken domstol du anker til
- navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger
- hva du mener er feil med den avgjørelsen som er tatt
- den faktiske og rettslige begrunnelsen for at det foreligger feil
- hvilke nye fakta, bevis eller rettslige begrunnelser du vil legge fram
- om anken gjelder hele avgjørelsen eller bare deler av den
- det kravet ankesaken gjelder, og hvilket resultat du krever
- grunnlaget for at retten kan behandle anken, dersom det har vært tvil om det
- hvordan du mener at anken skal behandles videre

Hvis du vil anke en tingrettsdom til lagmannsretten

Dommer fra tingretten kan ankes til lagmannsretten. Du kan anke en dom hvis du mener det er

- feil i de faktiske forholdene som retten har beskrevet i dommen
- feil i rettsanvendelsen (at loven er tolket feil)
- feil i saksbehandlingen

Hvis du ønsker å anke, må du sende en skriftlig ankeerklæring til den tingretten som har behandlet saken. Hvis du fører saken selv uten advokat, kan du møte opp i tingretten og anke muntlig. Retten kan tillate at også prosessfullmektiger som ikke er advokater, anker muntlig.

Det er vanligvis en muntlig forhandling i lagmannsretten som avgjør en anke over en dom. I ankebehandlingen skal lagmannsretten konsentrere seg om de delene av tingrettens avgjørelse som er omtvistet, og som det er knyttet tvil til.

Lagmannsretten kan nekte å behandle en anke hvis den kommer til at det er klar sannsynlighetsovervekt for at dommen fra tingretten ikke vil bli endret. I tillegg kan retten nekte å behandle noen krav eller ankegrunner, selv om resten av anken blir behandlet.

Retten til å anke er begrenset i saker som gjelder formuesverdi under 250 000 kroner

Hvis anken gjelder en formuesverdi under 250 000 kroner, kreves det samtykke fra lagmannsretten for at anken skal kunne bli behandlet.

Når lagmannsretten vurderer om den skal gi samtykke, legger den vekt på

- sakens karakter
- partenes behov for å få saken prøvd på nytt
- om det ser ut til å være svakheter ved den avgjørelsen som er anket, eller ved behandlingen av saken

Hvis du vil anke en tingretts kjennelse eller beslutning til lagmannsretten

En *kjennelse* kan du som hovedregel anke på grunn av

- feil i de faktiske forholdene som retten har beskrevet i kjennelsen
- feil i rettsanvendelsen (at loven er tolket feil)
- feil i saksbehandlingen

Kjennelser som gjelder saksbehandlingen, og som er tatt på bakgrunn av skjønn, kan bare ankes dersom du mener at skjønnsutøvelsen er uforsvarlig eller klart urimelig.

En *beslutning* kan du bare anke hvis du mener

- at retten ikke hadde rett til å ta denne typen avgjørelse på det lovgrunnlaget, eller
- at avgjørelsen åpenbart er uforsvarlig eller urimelig

Hvis tingretten har avsagt dom i saken, kan tingrettens avgjørelser om saksbehandlingen ikke ankes særskilt. Da kan dommen isteden ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen.

Kjennelser og beslutninger anker du til den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Anken avgjøres normalt ved kjennelse etter skriftlig behandling i lagmannsretten.

Hvis du vil anke lagmannsrettens avgjørelse til Høyesterett

Høyesterett er ankeinstans for lagmannsrettens avgjørelser.

Anke til Høyesterett over *dommer* krever alltid samtykke fra Høyesteretts ankeutvalg. Samtykke gis bare når anken gjelder spørsmål som har betydning utover den aktuelle saken, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken behandlet av Høyesterett. Anke over dommer avgjøres normalt etter muntlig forhandling.

Høyesteretts ankeutvalg kan nekte å ta anker over *kjennelser* og *beslutninger* til behandling dersom anken ikke reiser spørsmål av betydning utover den aktuelle saken, og heller ikke andre hensyn taler for at anken bør prøves. Anken kan også nektes fremmet dersom den reiser omfattende bevisspørsmål.

Når en anke over kjennelser og beslutninger i tingretten er avgjort ved kjennelse i lagmannsretten, kan avgjørelsen som hovedregel ikke ankes videre til Høyesterett.

Anke over lagmannsrettens kjennelser og beslutninger avgjøres normalt etter skriftlig behandling i Høyesteretts ankeutvalg.